ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՑ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՍՈՒՆԵՒԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՇԱԲԱԹ 9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1871 — ԹԻՒ 920

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Գաղղիոյ մէջ երկպառակութիւնը դժբաղդաբար երթալով կըզօրանայ և կըտարածուի։ Պօնաբարդեան կուսակցութիւնը՝ որ մեծ վստահութիւն ունի իւր վերայ, հետզհետէ լրագրութիւններ կըհիմնէ, ընտրողաց քուէները շահելու կաշխատի և իւր ամենայն զօրութեամբը կըմաքառի հասարակապետական կուսակցութեան դէմ։ Ստոյգ է թէ այս վերջինը՝ գաւառական խորհրդոց անդամոց ընտրութեանը մէջ մեծ յաջողութիւն ունեցաւ, այսինքն ընտրեալ անդամները գրեթէ ամենքն ալ ռամկապետական գաղափարաց տէր անձինք են, բայց և այնպէս Պօնաբարդեանք ամենեւին չեն վհատիր և անխոնջ ջանիւք կըշարունակեն իրենց ջատագովութիւնը 'ի նպաստ գահակորոյս Նաբոլէոն կայսեր, յառաջ բերելով զյիշատակը կարծեցեալ յաջողութեանց՝ զորս կըվայելէր Գաղղիան Նորին Վեհափառութեան գահակալութեան օրովը և կըսպասեն, կըսեն, արդարութեան 'ի գործ դրուելուն մօտաւոր ժամուն։

Ի տեղեկութիւն մեր ընթերցողաց, արժան կըհամարիմք անոնց աչաց առջև դնել հետևեալ յօդուածը Լ'Աւէնիր Լիպէրալ օրագրոյն, որ Պօնաբարդեան կուսակցութեան փարիզի մէջ հիմնած թերթերէն մէկն է, և Սէտանի անձնատուութիւնը կըջատագովէ։

"Ի ժամուս արտաքոյ կարգի շարժում մի կըտիրէ, կըսէ, պարկեշտ անձանց բանակին մէջ։ Իւրաքանչիւրք իրարու կըհաղորդէ Մաք-Մահօն մարաջախտին տուած վկայութեան տեղեկութիւնները, իւրաքանչիւրք կրկին և կրկին կըկարդայ Կօլուա օրագրոյն յօդուածները զորս քաղած է Տիւքրօ զօրապետին հրատարակած մէկ գիրքէն, և ամեն մարդ իրարու կըհարցնէ թէ ի՞նչպէս Գաղղիան պիտի կրնայ տանիլ այս նոր հարուածը՝ որուն ներքև պիտի ընկճի խելացութեան և արդարասիրութեան իւր համարումը։ "Եւ ի՞նչ կըսեն արդեօք այս վկայութիւնը և այս գիրքը։

Պարզապէս կըսեն թէ Սեպտեմբերի 4ին տեղի ունեցած խայտառակ յեղափոխութենէ 'ի վեր, ամենէն բիրտ և ամենէն տմարդի զրպարտութեան խաղալիկ եղանք։ Կըյաւելցնեն նաև թէ Սէտանի պատմութեան այս մեծ երեսը, զոր ներկայացուցին մեզ իբրև ամօթ մի, իբրև արատ մի մեծ անուան մը վերայ, այսօրուան օրս ազգը կերպիւ յարգութիւն և սքանչացում կըպահանջէ. այսինքն յարգութիւն՝ զոր կըպարտաւորիմք մատուցանել դժբաղդութեան, և սքանչացում՝ զոր կըպարտաւորիմք քաջասրտութեան և անձնանուիրութեան։

"Վերջապէս ուրիշ ճար չկայ, պէտք է որ խոստովանիմք թէ Գաղղիան ո՛չ միայն մատնիչ եղաւ իւր պատուոյն, Ժիւլ Ֆավրի և Բիքարի պէս անձանց դարաններուն մէջ իյնալով, այլև պարկեշտութեան և արդարութեան ամեն օրինաց մատնիչ եղաւ։ Գաղղիան միամտութեամբ հաւատաց ինչոր ըսին իրեն, թող տուաւ որ զրպարտիչ և պարսաւելի տետրակներ հրատարակուին, գարշելի և վաւաշ պատկերներ տպուին, մէկ խօսքով թող տուաւ որ ամեն բան ընեն առանց օր մը բողոք ընելու։

"Սէտան բառը լսելով, Գաղղիան առանց բացատրութիւններ և առանց ապացոյցներ խնդրելու, անձնատուր եղաւ քաղաքային ձեռնածուներու (հօքքապազ,) որոնք գործածեցին զնա իրենց նպատակը յառաջ տանելու համար, չարաչար վնասեցին, կողոպտեցին և մատնեցին զնա թշնամւոյն. և միայն այժմ, այսինքն տասներկու ամիսէն աւելի ճնշումէն, քանդումներէն և թշուառութիւններէ ետև, Գաղղիան վերջապէս խելքը գլուխը գալով՝ երկու քաջասիրտ և պատուարժան անձանց վկայութիւնը տեսնելով կաղաղակէ։ "Զրպարտիչք Սէտանի, սուտ զրուցեցիք անամօթաբար"։

"Եւ արդ՝ անկեղծաբար խօսելով՝ այս յայտարարութիւնը քիչ մը ուշ է. և կիմանամք պարկեշտ անձանց սրտից յուզմունքը։ Ընշուշտ ամենքն ալ քիչ կամ շատ սրտնեղութիւն կըզգան այժմ. քանզի կարդաւորեալ այս խաբէութիւնը, որուն իւրաքանչիւրք մեղսակից եղաւ, մեծապէս նուաստացուցիչ է Գաղղիոյ համար։ Իսկ այժմ Սէտանի դէպքին ինչ ըլլալը յայտնի է. այսինքն անձնուրացութեան մեծ գործ մըն էր 'ի մէջ մեծ շփոթութեան մը։ Միայն կայսրը այս սոսկալի ժամուն մէջ խուռն բազմութենէն դուրս ելաւ ամենայն քաջասրտութեամբ և խոհեմութեամբ։ Ստոյգ է թէ իւր չորս կողմը վեհանձն զօրապետներ կային լի դիւցազնական եռանդեամբ, բայց երկիւղը ընդհանուր եղած էր։ Անձնասիրութիւնները իրարու կընդհարկանէին, անհամբերութիւնները իրարու կըզարնուէին, կըպոռային, կըզանգատէին, իրարու կըսպառնային, իրարու վերայ կըկասկածէին և գրեթէ զիրար կըթշնամանէին. և այս սոսկալի քաոսին իւրաքանչիւր վայրկեանին մէջ հարիւրաւոր անձանց կեանքը կըզոհուէր. Այսպէս ամենայն ուրեք արիւնը կըհեղուր, մեռեալները կիյնային, վիրաւորեալները կըհեծէին, և այս ահագին աղմուկին մէջ զօրապետներ կային՝ որք կըվիճաբանէին և ուրիշները իրարու հետ կըբանակռուէին։ Յայնժամ կայսրը զամենքը կըսանձէր, զամենքը կըլռեցնէր բաց 'ի իւր վեհանձնութենէն. որով իւր սուրը հանելով կըյուղարկէր զՍէտան ռմբակոծող Թագաւորին Պրուսիոյ։

"Թէպէտև իւր այս վեհանձնական ընթացքովը 'ի խաղ կըդնէր իւր հարստութիւնը (տինասթի), իւր բարձր աստիճանը և իւր ազատութիւնը, բայց հոգ չէ, 80,000 հոգի պիտի ազատին 'ի մահուանէ, 200,000 ընտանիք սև սգոյ մէջ պիտի չմտնեն և գոյնէ Գաղղիան պիտի փրկուի։

"Ահա այս է ճշմարիտ պատմութիւնը Սէտանի"։

Մեր ընթերցողները՝ հասարակապետական կուսակցութեան կողմանէ մինչև ցայսօր Սէտանի անձնատուութեան վերայօք զրուցուածները և գրուածները լսած ու կարդացած ըլլալով, կրնան վերոյգրեալ յօդուածոյն հետ բաղդատել և իմանալ զքաղաքային մեծ երկպառակութիւնը որ կըտիրէ այժմ Գաղղիոյ մէջ։

Գաղղիական լրագիրք ոմանք կըհրատարակեն թէ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

ՍՈՒՐԲ ՏԵՂԵԱՑ ԽՆԴԻՐԸ

(Շարունակութիւն :)(1)

«Եւ ի՞նչպէս, ըսաւ Նորին Վսեմութիւնն։

«Վասնզի, կրկնեց սրբազան Պատրիարքն, ընդհանուր սովորութիւն է ամեն ժամանակ, ամեն ազգաց, և ամեն տեղ ուր ուրեք որ կըգտնուին այնպիսի կարօտ աղքատ կամ անտէր մարդիկ, որք ոչ կարեն իրենց գերեզմանը օրինաւոր կամ սրբաքարով շինել տալ, այդ վասն կըստիպուին մանր քարեր շարելանոց վրայ դնել տեղը անյայտ չմնալու համար. նոյն սովորութեան համեմատ ահա գրուած են սալայատակ կարծուած քարերն ալ։ Ո՞վ գիտէ, ո՛ր անտէր աղքատաց կամ ո՛ր անկարող անձանց գերեզմաններն են անոնք։ Եթէ Ֆրանչիսկեանք չեն համոզուիր, ըսածս ստուգելու համար հրաման բրէք, վսեմ. Տէր, ուրտեղ որ Լատինք սալայատակ կըկարծեն, թող փորուի, եթէ նոյն քարերուն տակէն մեռելոց ոսկորներ չելլեն, անձամբ կըվճռեմ նոյն տեղին ճանապարհ ըլլալը։ Բայց եթէ մեռելոց ոսկորներ ելլելով դարձեալ չեն համոզուիր Ֆրանչիսկեանք, ինչպէս յայտնի է, և դարձեալ կըտարակուսին, Տէր իմ, այն տեղն կրկին հրաման ընելու պիտի պարտաւորիք նոյն ճանապարհ ըսուած տեղը ծայրէ 'ի ծայր մէկ մարդաչափ խորութեամբ փորել տալու. եթէ մեռելոց ոսկորներ չելլեն՝ նոյն ճանապարհ կարծուած ծայրէ 'ի ծայր փորուած տեղէն ամբողջ իմ սեփհական գերեզմանատունս իրենց կըթողում՝ եթէ Լատինք ձեր Վսեմութեան ներկայութեանը դաշնագրութիւն ընելու կրնան համարձակիլ. իսկ եթէ ընդհակառակը պատահի, այսինքն՝ մեռելոց ոսկորներ ելլեն, իրենք ալ իրենց գերեզմանատեղին մեզ թողուն, զոր մեր գերեզմանատան հետ բաղդատելով հազիւ չորրորդ կամ հինգերորդ մասը կրնայ ըլլալ։ Եթէ կըվստահին իրենց հնարած ստութեանը, թող առնեն զայն, և գործադրեմք առանց ժամանակ անցընելու։

«Նկատեցէք վսեմ. Տէր, եթէ Ֆրանչիսկեանք ինչպէս միշտ նօ՛, նօ՛, նօյն ըսելէն զատ բան ճանաչել չեն ուզեր, թէև բոլոր աշխարհ վկայէ թէ ճշմարիտը այս է, բայց և այնպէս եթէ իմ ստուգած ճշմարտութիւններուս, որոնք որ աւելի ապացուցական են, դարձեալ չեն համոզուիր, պիտի ստիպուիմ իրենց խորհրդով գծուած՝ իրենց գրչէն ելած, իրենց բերած և ձեր Վսեմութեան յանձնած յատակագծին վրայ յակամայից բռնադատել, չըսեմ թէ յարգալութենէ ստիպել, իրենց նշանակած մէկ անհերքելի վկայութիւնը յառաջ բերել ըսելով, սրբազան Պատրիարքն ձեռքը յատակագծին վրայ երկարցնելով և նոյն ճանապարհին տեղը ցուցընել հաստ սև գծին վրայ դնելով ըսաւ, վսեմ. Տէր, այս գծին տեղին վրայ չէ՞ Լատինաց սնդելը թէ ճանապարհ է։

«Այո՛, պատասխանեց Նորին Վսեմութիւնն։

«Ուրեմն, ըսաւ սրբազան Պատրիարքն, իրենց գծած և ներկայացուցած յատակագծին վրայ վստա՞հ են. անոր համեմատ խօսինք, և ինչ որ վճռուի 'ի հարկէ սիրով պիտի լսեն, և ամենայն սիրով պիտի ընդունին և պարտաւոր իսկ ալ են չխտակը խօսելու համար։

«Ի հարկէ, ըսաւ Նորին Վսեմութիւնն. քանի որ իրենք գծած և բերած են սոյն յատակագիծը, ըսել է որ իրենց ուզածին համեմատ գծուած է. եթէ իրենց մէջէն է գծողը 'ի հարկէ քաջ գիտելով գծած է, և եթէ օտար ոք է, 'ի հարկէ իրենք լաւ մը հասկցնելով և պատմելով գծել տուած են, և կամ աւելի ստուգագոյն է գծողին՝ նոյն իսկ գերեզմանատունները տեսնելով գծելը այս յատակագիծը, ինչպէս ահա դուք ալ կըտեսնաք. նոյն իսկ տեղւոյն համեմատ չէ՞. ինչպէս ահա ձեր քաշել տուածին գիծերն ալ ասոր նոյն է, միայն ճանապարհի տեղւոյն գիծը կըպակսի ձեր գծել տուածին մէջ։ Ստուգութիւն մի ալ ունի ձեր քաշել տուած յատակագծին վրայ՝ անոնց քաշել տուածը, ըսաւ սրբազան Պատրիարքը, վասնզի ամենայն պարագայիւքը օրինաւոր կերպիւ քաշել տուած են. նա մանաւանդ երեք ազգաց գերեզմանատանց սահմանաքարերը նշանակել զինի, գերեզմանաքարերն անգամ նշանակելով աւելի օրինաւոր ըրած են, որ համարէ թէ, վսեմ. Տէր, յատուկ յԱստուածակոյս կողմանէ եղած է այդ, և երրորդ խնդիրը բոլորովին լուծելու համար պատահած է այդ, թէև իրենք չեն զգացած։ Ուրեմն տեսէ՛ք իմ, քաջ նկատեցէք սա իրենց ճանապարհ ըսած տեղը ցուցընելու համար քաշած սա հաստ և սև գծին, որ Հայոց գերեզմանատան մէջէն կանցնի, մեծապէս շնորհակալ պէտք է ըլլամք նոյն Ֆրանչիսկեաններէն որ զմեզ մեծ տարակուսութենէ և աշխատութենէ ազատեցին, իրենք ահա նոյն գծովը օրինաւորապէս հաստատած են թէ, նոյն ճանապարհ ըսած տեղը ճամբա՝ այսինքն թարիք յոլ ամ չէ, այլ գերեզմաններ են։

«Ի՞նչ կըսէք, ըսաւ վսեմ. Վալի փաշան. ի՞նչ բանի վրայ հաստատելով դոյզ կըսէք, և ըսածներդ ինչո՞վ կրնաք ստուգել և հաստատել։

«Ամենայն դիւրութեամբ, վասնզի ահա՛ նոյն գծով ստուգուած է այդ, ըսաւ սրբազան Պատրիարքն, և ինձ ստուգելու աշխատութիւն չէ մնացեր ըսելով մատը նոյն սև գծին վրայ դնելով ցուցուց վսեմ. Վալի փաշային Լատինաց քաշած յատակագծին մէջ նշանակուած Հայոց մասին մէջ այն գերեզմանաքարը, որուն իսկ կի-

(1)Տես լրագրոյս 902—904, 906, 907, 909, 912—9154919 թիւերը։

Գաղղիոյ, Անգղիոյ և Ռուսիոյ կառավարութեանց մէջ պաշտպանողական և յարձակողական համաձայնութիւն կամ գաղտնի դաշնադրութիւն մի եղած է, տկարացնելու համար զներգործութիւնը նոյն օրինակ համաձայնութեան կամ գաղտնի դաշնադրութեան որ եղած է, կըսուի, 'ի մէջ Գերմանիոյ, Աւստրիոյ և Իտալիոյ տէրութեանց :

Այս լուրը՝ թէպէտև ստուգութեան կարօտ է, բայց և այնպէս անհաւանական չերևիր 'ի ներկայութեան քաղաքային քանի մը կարևոր խնդրոց՝ որք կը դժուարացնեն զյարաբերութիւնները Աւստրիոյ և Ռուսիոյ կայսերութեանց, և 'ի պատճառս նախանձընդդէմ կացութեան յորում կըգտնուին Գերմանիոյ և Ռուսիոյ մեծ և հզօր տէրութիւնները :

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԻ

Արշալոյս Օգոստոսի 28 թուոյն մէջ այս մերնագրով համառօտ խորհրդածութիւններ ընելէ ետև, Գահիրէէն առ մեզ յուղարկուած առաջին յօդուած մի հրատարակեցինք, որ դառնապէս կըգանգատէր ընդդէմ Կ. Պօլսոյ Պատրիարքարանին, յապաղեցնելուն համար զվերադարձն Եգիպտոսի բարեխնամ Առաջնորդ Մեսրովբ սրբազանին 'ի վիճակ իւր :

Կըցաւիմք որ Կ. Պօլսոյ Պատրիարքարանը ամենևին ուշադրութիւն չըմատոյց յիշեալ յօդուածոյն, որ սակայն լի էր օրինաւոր առարկութիւններով և անժխտելի փաստերով. և որ առաւել մեծն է կըյիշեցընէր սրբազան Պատրիարքին իւր գրաւոր խոստումը և զայն փութով 'ի գործ դնելու կըհրաւիրէր զՆորին Սրբազնութիւնը. Ազգային կեդրոնական վարչութիւնը գիտէ՞ արդեօք որ՝ եթէ յամառելու ըլլայ իւր այս անհոգ և անիրաւ ընթացքին մէջ իրաւունք կուտայ Եգիպտաբնակ Հայոց՝ իրենց սիրելի Առաջնորդը բերել տալ 'ի վիճակ իւր առանց սպասելու Պատրիարքարանի հրամանին : Ստոյգ է թէ գերա. Մեսրովբ սրբազանը չուզէր Պրուսայի առաջնորդին օրինակին հետևիլ. սակայն երբ մէկ կողմէն Պատրիարքարանի՝ իրեն դէմ եղած ապօրինաւոր ընթացքը կըտեսնէ և միւս կողմէն օրինաւոր և հզօր հրաւէրներ կընդունի իւր վիճակին ժողովրդէն, ի՞նչ կրնայ ընել, հարկաւ ապօրինաւորութիւնը մերժելով՝ իրաւանց ճամբան պիտի բռնէ : Թո՛ղ մեր գրածներուն վերայ լըջմտութեամբ խորհի Պատրիարքարանը։

Առայժմ այս ցաւալի խնդրոյն վրայօք երկրորդ յօդուած մի ևս ընկալաք Գահիրէէն. զոր կըպարտաւորիմք հրատարակել, յուսալով թէ Կ. Պօլսոյ Պատրիարքարանը պիտի չըսպասէ երրորդ յօդուածոյն հրատարակութեանը. որուն մէջ գուցէ Ս. Հայրիկին գրաւոր խոստման օրինակը պիտի տեսնուի :

Ահաւասիկ յիշեալ երկրորդ յօդուածը :

Գահիրէ, 29 Սեպտ. 1871

Երուսաղէմայ Միաբանութիւնն ընդդէմ Եգիպտոսի Առաջնորդութեան :

Բ.

Գուցէ համազգիներէ շատերը դեռ չեն գիտեր թէ՝ ի՞նչ պատճառաւ Երուսաղէմայ Միաբանութեան և Եգիպտոսի Առաջնորդութեան մէջ երկար ժամանակէ 'ի վեր գժտութիւն ծագած է :

Ոմանք Աստուր վարդապետին անիրաւ բողոքը ըլլալ կըկարծեն. ուրիշները կալուածական խնդիր մը կըյիշեն, և շատերը Առաջնորդութեան կամ թեմի մենավաճառութիւնը կըյուզեն : Արդ երեք տարբեր կարծիքներէն ո՞րն է բուն պատճառը : — Խնդիրը պարզենք : Աստուրին անիրաւ բողոքը՝ Երուսաղէմայ Միաբանութեան գաղտնի նպատակին ծառայելու և իւր դատապարտութեան ծանրութիւնը վրայէն նետելու համար պատրաստուած հնարք մըն էր, զոր արդարութիւնը յերևան հանեց :

Ուրեմն գժտութեան պատճառը այս չէ :

Կալուածական խնդիրը արդէն երկար ժամանակէ 'ի վեր լմնցած է, Եգիպտոսի Հայ ժողովրդեան և Երուսաղէմայ միաբանութեան փոխադարձ կատարեալ հաւանութեամբը :

Ըսել է թէ գժտութեան պատճառն այս ալ չէ :

Կըմնայ անդին թեմական մենավաճառութիւնը, որ բուն իսկ գժտութեան շարժաւիթը և մեր բարեխնամ սրբազան Առաջնորդին 'ի Կ. Պօլիս հրաւիրուելուն միակ պատճառը։ Կըզարմանանք սակայն երբ կըմտածենք Երուսաղէմայ վանուց բանեցուցած այս տարօրինակ քաղաքականութեան վրայ. որ կընմանի ըսել մէկումը, "Սիրէ՛ զիս՝ թէպէտ ես զքեզ կատեմ"։ Եթէ Եգիպտոս Երուսաղէմէ բաժնուած է, պատճառը ոչ այլ ոք է բայց միայն Երուսաղէմի Միաբանութիւնը, և այս այնպիսի ճշմարտութիւն մըն է, զոր չկրնար ուրանալ. ինչո՞ւ, ուրեմն, կըթշնամանէ :

Չենք ուզեր անցեալը խառնելով միտքերը զրգռել. այլ կուզենք մեր ցաւը յայտնել. Ու ի՞նչ է մեր ցաւը. իմացնել հասարակութեան, իմացնել բոլոր Հայոց՝ թէ Երուսաղէմայ Միաբանութիւնը կուզէ բռնանալ մեր վրայ, կըստիպէ զմեզ որ իւր իշխանութիւնը միայն ճանչնանք և կուրօրէն հնազանդինք. շանթեր կարձակէ մեր վրայ և չթողուր որ մեր ազատ կամքովը մեր ապագան ապահովենք : — Ու ի՞նչպէս :

Մենք մեր ազատ կամքովը և քուէովը մեր հոգևոր Հովիւը ընտրեցինք. որուն հայրախնամ հովանաւորութեան շնորհիւը յառաջադէմ քայլերով դէպ 'ի բարօրութիւն կըդիմէինք. և Երուսաղէմ մեր քայլերը արգիլեց : — Ի՞նչ անգթութիւն :

Չենք տարակուսիր թէ ամենա. սրբազան Հայրիկը արդէն համոզուած է, թէ գերա. Մեսրովբ եպիսկոպոսին յանցանքը ոչ այլ ինչ է, բայց միայն Եգիպտոսի առաջնորդ ըլլալը. և Երուսաղէմայ Միաբաններէն 'ի զատ մէկ է եկեղեցական, նոյն իսկ սրբազան Հայրիկն անգամ եթէ Եգիպտոսի առաջնորդ ընտրուէր, միևնոյն դատապարտութիւնը պիտի կրէր :

Այնպէս չէ՞ : — Կըյիշէք, սրբազա՛ն Հայրիկ, երբ եգիպտական խնդիրը դեռ չէր ծնած, և Երուսաղէմայ Միաբան գերա. Սիմոն եպիսկոպոսը Եգիպտոսի խօսքը կըբանար, ի՞նչ վարպետ դարձուածքներով կըխօսէր մեր բարեխնամ Առաջնորդին վրայ և ո՛րչափ շինծու լուրերով ձեր Սրբազնութեան ուշադրութիւնը կըհրաւիրէր անոր վերայ : Այնպէս չէ՞ : Նախապատրաստութիւն մըն էր այս :

Կըյիշէք նաև Երուսաղէմայ Ս. Աթոռոյն այն որոտընդոստ և հրամայական հեռագիրները և նամակները՝ զորս ձեր Սրբազնութեան և ուրիշ շատերուն տեղացոյց, իբր թէ՝ իւր միաբաններէն Աստուր վարդապետը նահատակուած է, առանց սակայն յիշելու թէ միևնոյն օրը միևնոյն շոգենաւով որ նահատակութեան լուրը առած էր, ունէր նաև Եգիպտոսի ազգային Վարչութեան կողմանէ տեղեկագիր մը, որ Աստուրին անվայել և յոռի ընթացից նկարագիրն էր։ Յարձակման առաջին նշանն էր այս :

Հապա կըյիշէ՞ք ձեր Սրբազնութեան խորհրդականի, ըսել կուզենք գերա. Սիմոն եպիսկոպոսի այն ամեն խորհուրդները, որ բերնին ծայրը մեղր քսած կարտասանէր, պնդելով թէ գերա. Մեսրովբ եպիսկոպոսի՝ իբր եղեռնագործ 'ի Կ. Պօլիս կանչուիլը անհրաժեշտ է 'ի պաշտպանութիւն Երուսաղէմայ Ս. Աթոռոյն : Այս ալ Եգիպտոսի առաջնորդական Աթոռը ժամ յառաջ գրաւելու համար պատրաստուած հնարք մըն էր։ Վերջապէս կըյիշէք անշուշտ, սրբազան Հայրիկ՝ որ երբ խնդիրը պարզելու համար յանձնաժողով մը խօսք կըլլայ, ի՞նչ իրարանցումներով կընեղէ ձեր խորհրդականը և ո՛րչափ արգելքներ կըյարուցանէ, առանց սակայն իւր նպատակին հասնելու։

Ու ի՞նչ էր այս իրարանցումին պատճառը. Միթէ այն որ խորհրդականին մասովը շարժի ամենինչ, որպէսզի գերա. Մեսրովբ եպիսկոպոսին անմեղութիւնը և զըպարտութեանը զոհուած ըլլալը չյայտնուի :

Բայց, սրբազա՛ն Հայրիկ, երդմնեցուցանեմք զձեզ

տով վրայէն քաշուած էր նոյն եղջերուաքաղ ճանապարհը ցուցընող հաստ սև գիծը, և ըսաւ. քաջ դիտեցէք տեարք իմ, նայեցէք ինչ օրինաւոր պատահած է այս, միթէ ուրիշ վկայութեան և ստուգութեան կարօտութիւն մնա՞ց դեռ, ահաւասիկ իրենք իրենց ձեռօքը ստորագած են թէ նոյն ճանապարհ ըսուած տեղը գերեզմանատուն է. և այժմեան գտնուած ճանապարհը ետքէն անցուղարձով հաստատուած է. քանի որ իրենք իրենց ձեռօքը այդպէս հաստատապէս վկայած են, ալ ուրիշ ո՛չ վկայութեան և ո՛չ ուրիշ ստուգութեան կարօտութիւն մնաց, ալ թող Լատինք ինչ որ կուզեն թող ընեն. ահա լիակատար ստուգեցաւ գործն, և այն իրենց բերած յատակագծովը : Ճշտեցաւ վճիռ. Վալի փաշան և բոլոր ներկայ գտնուողք, և ըսին՝ ճիշտ այդպէս է, և այս յայտնի ապացոյց է. ուրեմն յայտնի անիրաւութիւն է Լատինաց ըրածը և խօսածը ըսելով՝ բոլոր այս եղելութիւնը հասկցուցին Պ. Հիւպատոսին, որ արդէն խօսքերուն եղանակէն և յատակագծին վրայ եղած քննութիւններէն և մանրացոյց շարժմունքներէն կիսով չափ հասկցած էր, և նա սկսաւ ժպտել։

«Յայտնուեցաւ ուրեմն, տեարք իմ, Լատինաց արարքը, ըսաւ սրբազան Պատրիարքը, և տեսաք ահա անոնց շարժմունքները, իմացաք անոնց խօսած խորամանկ խօսքերուն յարգը. որոշեցէ՛ք ուրեմն և դարձուցէք իրաւունքը իւր սեփհական տիրոջը, պատուիրեցէք զրկողին որ մէկ մ'ալ չյանդգնի այսպիսի յափշտակութիւններ ընելու :

Յաւելցուց ասել սրբազան Պատրիարքն թէ՝ «Գիտեմ տեարք իմ, դարձեալ Ֆրանչիսկեանք չպիտի կիջանին իրենց յայտնի անիրաւութիւնը ճանաչելու, և պիտի պնդեն, թէ այնտեղը ճանապարհ է, և չպիտի զիջանին իրենց անիրաւութեամբ շինած դուռները գոցելու և իրենց կից ճանապարհի կողմը դարձնելու. բայց և այնպէս տեարք իմ, դարձեալ պիտի պատասխանեմ իրենց, տէրութեան օրէնքին համեմատ. ուրեմն կըխնդրեմ տէրութեան կանոնին համեմատ և դատաստանական օրինաց համաձայն պատասխան տուէք ինձ դուք, տեարք իմ, և Պ. Հիւպատոսն ևս ըստ իւրեանց տէրութեան օրինաց պատասխանեսցէ ինձ ճշմարիտն, որպէս կըպահանջէ արդարութիւնն ըսելով՝ սկսաւ այսպէս :

«Նախ՝ Ֆրանչիսկեանց ըսած և պնդած խօսքերնուն համեմատ գործին հակառակ կողմը բռնենք, և ըսենք թէ նոյն իսկ իրենց ըսած տեղը ճանապարհ եղած ըլլայ կամ ճանապարհ է, նաև իրենց անիրաւութիւնը աւելի դատապարտելի ընելու համար բոլոր աշխարհի առջև, դիցուք թէ նոյն տեղը թագաւորական ճանապարհ թարիք իւլ ամ է. բայց և այնպէս Ֆրանչիսկեանք դատը երբէք չեն կրնար վաստըկիլ. վասնզի իրենց թողած դռներուն և ըսած ճանապարհին մէջ տեղի գտնուած հողը թէև մէկ թիզ ըլլայ, ազգային սեպհականութիւնս է, ըստ օրինաց իրաւունք չունի՞մ ըսելու թէ իմ դրանս վրայէն մի՛ անցնիր. իմ սեպհականութեանս վրայ մի՛ կոխեր, երբէք հրաման չունիմ. ի՞նչ կըսէ դատաստանը, արդեօք կըթոյլատրէ՞ այդպիսեաց :

«Երկրորդ՝ քանի որ նոյն դրան առջև եղած գետինն իմ սեպհականութիւնս է, քանի որ Լատինաց գերեզմանատան հիւսիսակողմն հասարակաց պողոտայ կայ, այսինքն թարիք իւլ ամ, իրենց ճանապարհ տալու պարտաւորութենէ ազատ եմ ըստ տէրութեան օրինաց, ուրեմն և ես անոր քաշած պատին ճիշտ առջևէն իմ գերեզմանատանս պատը երբ կուզեմ, կրնամ քաշել տէրութեան օրինաց համեմատ՝ մէկ ձեռք սղմելու չափ անոնց և մեր պատին մէջ միջոց ձգելով, ո՞վ կրնայ զիս արգելուլ, քանի որ իմ ըրածս Լատինաց ըրածին պէս օրինաց և արդարութեան դէմ չէ"։

Համարէ թէ միարերան պատասխանեցին Նորին Վսեմութիւնքը, թէ քանի որ հողին տէրը արտօնութիւն չտար իւր հողին վրայէն անցնիլ, դրան տէրը իր դռնէն դուրս չկրնար ոտք կոխել. բայց եթէ ուրիշ կողմանէ դուռ բանալու դիւրութիւն չունենայ, այն ատեն իրաւամբ կրնայ պահանջել նոյն հողին տիրոջմէն իրեն ճանապարհի համար ըստ բաւականին գետին, և այն ոչ թէ բռնութեամբ, այլ համոզելով ուրեւէ կերպիւ, և նոյն հողին տէրն ալ պարտաւոր է ամենայն սիրով հնազանդիլ և շնորհել. բայց եթէ Լատինք քովերնին հասարակաց պողոտայ ունին, ինչպէս որ դուք կըսէք և կըպնդէք, երբէք չեն կրնար իրաւունք ունենալ. դուք ձեր սեպհական հողին վրայ կրնաք ձեր պատը քաշել երբոր ուզէք մէկ ձեռք սղմելու չափ միջոց ձգելով. տէրութեան օրինաց համեմատ Լատինք ձեզմէն ուզած գետինը ուրիշ կերպով չեն կրնար առնալ, եթէ ոչ փոխարինելով կամ ծախու առնելով՝ և այն ձեր ամենայն յօժարութեամբ նուէր ընելու միջոց գտնելով։

«Ուրեմն, ըսաւ սրբազան Պատրիարքը, այս ո՞ր աստիճան անիրաւութիւն է Ֆրանչիսկեանց մեզ ըրածները, և ո՞ր աստիճան անհասկանալի է մեր բարեխնամ Կայսեր հպատակասէր բարի կամացը հակառակ տէրութեան պաշտօնէից կողմանէ ցոյց տրուած թոյլատրութիւնն, որ Հայոց ազգին արդար սեպհականութեան իրաւունքները այսպէս իւր աչքին դիմացը ոտնակոխ եղած է և կըլլայ. և արդեօք դեռ պիտի շարունակուի՞, որ վասն շուարեալ մնայեր եմ թէ, եթէ դարձեալ սպասեմ, ո՞ր ազգի, և ո՞ր տէրութեան օրինաց կամ դատաստանի դիմեմ : Ու դուք Պ. Հիւպատոս արդեօք տեսա՞ծ էք այսպէս արդար և սեպհական իրաւանց չարաչար բռնաբարուիլը. արդեօք ձեր տէրութեան կա-

յանուն նուիրական Հայաստանի , որուն տխուր յիշատակները երգել՝ ձեր Սրբազնութեան հանապազօրեայ աղօթքն է , հաճեցէք ըսել մեզ, մինչ Նորուսաղէմայ այս ընթացքը միայն թեմական մենավաճառութեան վրայ կայացած ըլլալուն՝ ձեր Սրբազնութիւնն ալ համոզուած չէ՞ ։ Ձենք տարակուսիր թէ մեր այս հարցման պատասխանը՝ այո է . ինչո՞ւ ուրեմն վերջ մը չտրուի այս անարժան ընթացքին՝ որ բարոյապէս մահ կըսպառնայ մեզ , ինչո՞ւ չըսուի Նորուսաղէմայ Միաբանութեանը՝ թո՛ղ Եգիպտոսի խեղճ ժողովուրդը որ քիչ մը հանգիստ գտնէ , մոռցի՛ր այն վիճակը զոր սոփեցիր քեզմէ բաժնուելու , վերջապէս թո՛ղ որ իւր սիրելի և բարեխնամ Առաջնորդովը բարօրութիւն և խաղաղութիւն վայելէ .

Այո՛ , թո՛ղ Երուսաղէմայ Միաբանութիւնը 'մոռնայ զԵգիպտոս , և գերա . Սիմոն եպիսկոպոսը այս վիճակին առաջնորդութեան Աթոռը բազմիլը չերազէ , և ամեն գժտութիւն անհետացած է .

Թո՛ղ Երուսաղէմայ արժա. Միաբանութիւնը ուխտէ և հրատարակէ 'ի լուր աշխարհի թէ Եգիպտոսի վիճակին առաջնորդութեան մենավաճառութենէ կըհրաժարի . Եւ եթէ այս ուխտը անկեղծութեամբ կընէ , հաշտութեան դաշնագիրը փոխադարձաբար ստորագրուած կըլլայ .

Ահա , սրբազա՛ն Հայրիկ , երկրորդ յօդուած մըն ալ գրելու ստիպուեցանք , որուն նպատակն է նախ՝ գժտութեան մասին հասարակութեան կարծիքը ուղղել , երկրորդ՝ մեր բարեխնամ Առաջնորդին վերադարձը աճապարեցնել աղաչել , և երրորդ՝ մեր ցաւերէն մէկ փոքրիկ մասը յուշ ածելով՝ հաշտութեան դաշնագիրը ձեռք բերել կարենալ շնորհիւ ձեր բարձր Սրբազնութեան .

ՍՍՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Յայտնի է թէ՝ գերա . Նիկողայոս եպիսկոպոսը՝ հին սովորութեան համեմատ , Կիլիկիոյ կաթողիկոս օծող եկեղեցականներէն մէկը՝ Սսեցի Աջապահեան Յարութիւն եպիսկոպոսն էր . Յայտնի է նաև թէ Կ. Պօլսոյ Պատրիարքարանը յանցաւոր դատելով գլխեցեալ եպիսկոպոսը իւր այս գործոյն համար՝ անոր աքսորուիլը խնդրած էր Բարձրագոյն Դրանէն ։ Աքսորման կայսերական հրովարտակը յԱտանա յուղարկուելով երբոր անոր գործադրութիւնը պիտի ըլլար , Յարութիւն եպիսկոպոսը ինքզինքը այս պատիժէն ազատելու համար մահմէտական կրօնը ընդունեցաւ և Էմին էֆէնտի կոչուելով մեծ պատիւ և յարգանք տեսաւ Ատանայի վսեմա. կուսակալէն ։ Եւ ոչ այսչափ միայն , այլև Նորին Վսեմութեան շնորհիւ Մարաշի խառէի ժողովոյն անդամ կարգեցաւ 500 ղուրուշ ամսականաւ ։

Կըլսեմք թէ այս եղելութիւնը ոչսակաւ գայթակղութիւն պատճառեր է Կիլիկիոյ մեր համազգի ժողովրդեան ։

Գանք այժմ Նիկողայոս կաթուղիկոսին՝ որ 'ի Կ. Պօլիս բերուեցաւ . ուր Խրքայի շէրիֆ կոչուած օսմանեան հիւրանոցը ամսոյ մը չափ մնալէ ետև և կայսերական կառավարութեանը աղերսագիր մի մատուցանելէ ետև ընդդէմ Կ. Պօլսոյ պատրիարքարանին , վերջապէս կըլսեմք թէ իւր աղերսագրոյն ուշադրութիւն չմատուելով , անցեալ ամսոյ 28ին Բ. Դրան հրամանաւ և ոստիկանութեան քանի մը զինուորաց պաշտպանութեամբ Արմաշու վանքը յուղարկուեր է ։ Տա՛ր Աստուած որ Սսոյ կաթուղիկոսական խնդիրը այս կերպիւ վերջանայր և ուրիշ ազդամաս ցաւալի հետևութիւններ չունենար .

Ի տեղեկութիւն մեր ընթերցողաց , արժան կըհամարիմք Նիկողայոս կաթուղիկոսին առ կայսերական կառավարութիւնն մատուցած աղերսագրոյն համառօտութիւնը՝ Հայրենիք լրագրէն քաղելով, դնել այստեղ ։

Կիրակոս կաթուղիկոս Կիլիկյա՝ խիլաֆ վէ մեօհիւր իկէ, մէզգիւր սատարէթի իւզմայէ թագտիմ գըլընան արզուհալըն խիւլասասը տըր ։

1. Էրմէնի Միլլէթինին րուհանի ռէիսի Սիս վէ Աղթամար վէ Էջմիածին կաթուղիկոսլուգլարընտա թագսիմ օլունմուշ, վէ պունլարտան Սիս վէ Աղթամար, մէմալիքի մահրուսէյի միւլիւքեանէտէ , վէ Էջմիածին իսէ 50 սէնէտէն միւթէճավիզ Րուսիա հիւքիւմաթինտէ քալմըշ պուլունմուշ տուր ։

2. Էջմիածընըն էֆքեարը , մէմալիքի մահրուսէյի շահանէտէ պուլունան Էրմէնիլէրէ տախի , նուֆուզինի նեօչիւթմէք օլտուղունտան , Սիս վէ Աղթամար քիւրսիւլէրինի չիւրիւթմէք իչիւն միւդաւոէմէ Սիս քիւրսիսինէ թապի օլան Էրմէնի Քաթոլիկլէրի վէ անըն վարըթասը իկէ խայլի էհալիի , քէնտիսինէ պէնտ վէ պիր թարըմ ռօֆը վէ սաատէ տիլլէրին ագճասընը վէ միւրթէքիպ կիւրուհինին ըրղը թամային ձէլպ էյլէմիշ։

3. Էջմիածին կաթուղիկոսլըղը պիր թարաֆտան քէնտիսինի Րուսիա տէօվլէթինէ էմին վէ տիկէր թարաֆտան թէպաայի տէվլէթի Ալիէտէն պուլունան Էրմէնիլէրէ մաքին կիւրի կէօստէրէրէք Սիս վէ Աղթամար քիւրսիւլէրինին մահվ վէ իզալէսինէ գիամ, վէ պունուն հուսուլի իչիւն Ղըրըմ մուհարէպէսինին խիթամը էսնասընտա , Էջմիածին վէ Իսթամպոլ Քաթոլիկլէրի պէյնինտէ պիր մէնֆաաթի քավլիյէ թէվամ օլունարագ խիթամ վէրիլմիշ տիր ։

4. Էջմիածինլըլար . Իսթամպօլլըլարըն ինթիխապ էյլէտիկլէրի էփիսքօպոսլարն քիւրսիւլէրինի քապուլինէ, վէ Իսթանպօլլուլար տախի Սիս վէ Աղթամար քիւրսիւլէրինին մահվ վէ իզալէսինէ ահտ վէ չարթ էյլէմիշլէր իսէ տէ . պունուն պիրտէն պիրէ իճրասը միւմքին օլմատըղը հալտէ , կաթուղիկոսլարընըն վէֆաթի վուգուինտէ եէրլէրինէ պիրէր Էջմիածին էփիսկոպոսլարըն վէքիլ սըֆաթը իլէ օլսուն , նասպ վէ թայինինի միւնասիպ կէօրմիւշլէր տիր ։

5. Աչտի մէզքիւր , վէ շարթը մէզքուրուն արասը չօք կէչմէքսիզին Էջմիածին կաթուղիկոսունուն վէֆաթի վուգու պուլմագլէ , Իսթամպօլտա տօղմուշ, վէ խայլի վագըթ Քաթոլիկք էթմիշ օլան Մատթէոս էփիսկոպոսու , իկ տէֆա օլարագ Իսթամպօլլուլար ինթիխապ վէ Էջմիածնըլըլար՝ կաթուղիկոս ղապուլ էյլէմիշլէր տիր ։

6. Էջմիածինլըլար Իսթամպօլլուլար իլէ , պիլ իթթիֆագ Սիս վէ Աղթամար կաթուղիկոսլարընըն վէֆաթընէ մունթազըր վէ մէրամլարընըն իճրասընա միւհէյեա իքէն պի գուտրէթիլլահի թաալա իւչիւնճիւ տախի վէֆաթի հէման 4 մահ զարֆընտա վուգու պուլմագլէ , Սիս վէ Աղթամարլըլար՝ Էջմիածինլըլարընտան էվվէլ կաթուղիկոսլարընըն ինթիխապընա մուափֆագ օլմուշլար։

7. Թարաֆէյն իչպու մուքավէլէլէրինի , պիր վէչհի մաթլուպ ճէրյան էթտիրէմէտիքլէրինտէն , պունուն պիր սուրէթի ախէրտէ , իճրասը զըմնընտա Րուսիատէ քեապի չեօհրէթ էթմիշ օլան Ջալալեան Սարգիս եփիսկոպոսուն Էջմիածին կաթուղիկոսի վէքիլի սըֆաթի իլէ Իսթամպօլտա քալմասընը միւնասիպ կեօրիւրլէր իսէ տէ մումայլէհ Իսթամպօլտա խանճըյի փայիտախտէն փէք չօք զիատէ զարարի օլաճաղընը ֆէրտ էյլէտիկլէրինտէն կէրուէ ավտէթ էյլէմիշ տիր , տէր խալք , օլ վագըթ , Իսթամպօլ նամ ղազէթատա միւնտէրիճ պիր պէնտի միւթալաա պույուրան զըվաթ քէմալիլի թաստիգ խօրըլէր ։

8. Աճիզլէրի եսլաֆըմ միւսիւլիւ Սիս քիւրսիւ րուհանիսինէ , կաթուղիկոս ինթիխապ օլունուպ , այթը սէնէտէն միւթէճավիզ փայիթէյի մամուրիյէթիմի իֆա վէ իճրայէ ճահտ վէ իգթամ էյլէմէքտէ իսէմ տէ Իսթամպօլ Քաթոլիկլէրի իչպու ինթիխապըմըզ խուսուսունտա ղաթան միւտախէլէյէ հատտը օլմայուպ հէման Սիս քիւրսի րուհանիսինէ թապի պուլունտուղու վագըթտան պէրու մէզամը Պապը Ալին, վուգու պուլան միւսթէնտիաթիմիզէ պիր վասըթա՝ մաքամըլընտա պուլունտուղունտան հագգը տիեանէթէ չայէտ պույուրուլաճագ ֆիրմանի Ալիշանըն թահսիլ վէ թարաֆը չաքիրանէմէ իրսալի խուսուսունտա մուխալէֆէթ պուլունմուշ ։

9. Մատէմ քի Իսթամպօլ Քաթոլիկլէրի րուհանիէ քէնտուսինի Սիս կաթուղիկոսլուղունտան թէֆրիք իլէ Րուսիատէ պուլունան Էջմիածին քիւրսիսինին աճքեամընա թապի էթմիշ . վէ հագգի տիեանէմէ տախի ալէնէն միւտայի կէօրիւնմիւշ տիւր ։ Իշտէ պու ճիհէթլէրտէն նաշի քէնտիլէրինէ էմնիյէթիմիզ գալմամըշ խուսուսինտէ ֆիրմայաթ մաքամը Պապը Ալին թագտիմ օլունաճագ միւսթէնտաթիմիզին վարըթասը իլէ արզ վէ թագտիմի զըմնընտա թարաֆը տայիեանէմէն իրայէ օլունաճագ վէքիլիմին գապուլինէ միւսաատէյի մէքեարիմ ատէի միւլիւքեանէին շայեան վէ մամուրիյէթի տայիանէմին թասդիգ վէ թալթիֆի խուսուսինէ իրատէ վէ ֆէրման պույուրուլմասի նիազը պապընտա ։

(Կնիք)

Երեսփոխանական ժողով 'ի Կ. Պօլիս ։

Կ. Պօլսոյ Հայ լրագրաց մէջ կըկարդամք թէ նոյն մայրաքաղաքին ազգային երեսփոխանական ժողովոյն երեսներորդ նիստը անցեալ ամսոյ 24ին տեղի ունեցեր է ատենապետութեամբ պարոն Քրիստոստուրի Ղազարոսեան , առաջին , երկրորդ և երրորդ ատենապետները ներկայ չգտնուելնուն պատճառաւ։ Այս նիստին մէջ ուրիշ քանի մը տնօրէնութիւններ ըլլալէ ետև , ժողովը ուր նոր երեսփոխանաց ընտրութիւնը վաւերացուցեր է , կըսեն ազգային լրագիրք . սակայն բոլորովին կըլեն և հոգ չեն տանիր տեղեկութիւն տալու հասարակութեան՝ թէ յիշեալ նիստին ներկայ գտնուող երեսփոխանաց թիւը քանի՞ էր, մեծագոյն մաս կա՞ր թէ չկար . Դարձեալ կըլեն և ամենևին հոգ չեն տանիր ծանուցանելու թէ նոր երեսփոխանաց ընտրողները քանի՞ հոգի են , ընտրողներէն քանի՞ հոգի քուէարկութեան ներկայ գտնուեցան , և վերջապէս իւրաքանչիւր երեսփոխան քանի՞ քուէով ընտրուած է ։ Սահմանադրական այս ամենահարկաւոր պարագաները հրատարակութեան արժանի են , որպէսզի ըստ այնմ հասարակութիւնը

նոնները կըներե՞ն , կամ ձեր տէրութեան մէջ օտար տէրութեան հպատակներ այսպէս յափշտակութիւններ կրնա՞ն ընել . և ընելու ալ ըլլան , արդեօք կարելի՞ է թոյլտրէք , կաղաչեմ պատմեցէք՝ եթէ ունիք այսպէս անօրինակ անիրաւութեան նմանը ։

«Այս միջոցին վսեմա. Վալի փաշան գործին բացատրութիւնն ուրիշ եղանակի դարձնել ուզելով ըսաւ . «Բաթրիք տօստում , այս Լատինաց պատը չքաշուած , անոր տեղը ի՞նչ կար , և այս գործին սկիզբը ի՞նչպէս սկսուեցաւ , որ այսքան գժտութեան պատճառ տուած է . եթէ կարելի է , մեզ պատմէ ։

«Ուրեմն գործը նորէն պիտի սկսինք , ըսաւ սրբազան Պատրիարքը , վնաս չունի , դարձեալ ձեր Վսեմութեան գլուխը պիտի ցաւի , բայց քանի որ դուք այդ ձանձրութիւնը յանձն կառնուք տանիլ , ինձ ուրիշ բան չմնար , միայն սիրով յանձն առնուլ պատմել։ Վսեմա. Տէրք , ըսաւ , նոյն պատին տեղը արդէն մէկ կանգուն հաստութեամբ հողին երեսին հաւասար պատ մի կար կիսովի քաշուած . կիսովի կըսեմ , այսինքն՝ կէսը մեր և կէսը Լատինաց , այսինքն՝ մեր կողմին երեսը մեզ կըվերաբերէր , իրենց կողմի երեսը՝ իրենց . և նոյն պատը որ յատակին գրեթէ հաւասար էր , իսկ մէջ տեղը տեղ տեղ կէս կանգունի չափ բարձրութեամբ տնկուած քարեր կային , որոնք յայտնի նշան մի կրնային սեպուիլ նոյն պատին կիսովի ըլլալուն , այսինքն՝ Հայոց և Լատինաց ծախսովը շինուած ըլլալուն ։ Նոյն տնկուած քարերը ուրանալը և խորտակելով անյայտ ընելը այնքան դիւրին չըլլալը գիտնալով Լատինք , սկսան 'ի սկզբան ամենայն կերպիւ սիրով և ամենայն խոնարհութեամբ վարուիլ . որ երբէք չէր կարծուէր , թէ այս ատրիճան համակրութիւն ցուցընող միաբանութենէ մը այսպէս խորամանկ խարդախութիւն դուրս գայ , որ վասն մենք և Յոյնք այսպէս վստահացեալ մնացինք . և կըյուսայինք որ գոնէ այս անգամ խաղաղութեամբ գործ մը գլուխ պիտի հանեմք . վասնզի Լատինք կըսէին թէ մենք երեք եղբարք ենք , և գերեզմաններն ալ քանի որ միատեղ են , և միայն սահմանաքարերով որոշուած , իւրաքանչիւր ազգ իւր գերեզմանատան պատը իրենց որոշեալ սահմանին համեմատ թող շինէ , լմնայ երթայ ։ Այսպէս խորամանկ խաբէութեամբ զմեզ և զՅոյնս երբ պաշարեցին , և այն ատրիճան վստահացուցին որ համարէ թէ իւրաքանչիւր ազգ սեպհական տեղին պատը շինել պիտի սկսէին ։ Երբ տեսան որ գործադրութիւնը մօտ է , սկսան գործին բոլորովին ուրիշ կերպարանք մի տալ , և աւելի վստահացնելու համար ըսին՝ Շատ լաւ , իւրաքանչիւր ազգ իւր պատը թող շինէ , բայց դռները ի՞նչպէս պիտի ընեմք , և ո՞ր կողմէն պիտի ձգեմք , չըլլայ որ ասոր համար ալ մէջերնիս գժտութիւն մի պատահի . վասնզի իրենց նպատակին համեմատ իրենց գերեզմանատան դըրան վրայ կասկած ունէին եղեր , 'ի հարկէ վերոյիշեալ եղանակաւ գործը կատարուելու որ ըլլար , հիմակուան ըրած անիրաւութիւնները չպիտի կրնային ընել , և պիտի ստիպուէին իրենց դուռը իրենց կից եղած արքունի ճանապարհին կողմէն ձգել , որ և ոչ մէկուն իրաւունք կըդպչէր ։ Ուր վասն դարձեալ խօսքերնին փոխելով ըսին . Աւելի լաւ չէ՞ ըլլար որ երեք գերեզմանատան մէկ պատ քաշենք , և երկու դուռ ձգենք , դարձեալ ըստ առաջնոյն անցուդարձ կուննամք իրարու գերեզմանատան մէջէն , առանց զիրար ցաւցընելու ։

(Պիտի շարունակուի :)

վստահութիւն ունենայ երեսփոխանական ժողովոյն վերայ, եթէ ներկայացուցիչ Կ. Պոլսոյ Հայ ժողովրդեան։ Իսկ եթէ, ինչպէս որ ազգային լրագիրները անցեալները իրաւացի գանգատանօք հրատարակեցին, 4—5 հարիւր և աւելի ընտրող ունեցող թաղերէն ընտրուած երեսփոխանները 4—8 կամ 10 քուէ միայն առած են, ըստ մեզ անոնց ընտրութիւնը ամենևին օրինաւոր չհամարուիր և Կ. Պոլսոյ Հայ ժողովրդեան վստահութիւնը չեն կրնար ունենալ, թէև վաւերացեալ ըլլայ ազգային ժողովէն։

Բայց յայսմանէ կըլսեմք թէ յիշեալ ժողովը միտք ունի Երուսաղէմայ վանուց հաշիւը պահանջել ամենապատիւ տէր Եսայի Պատրիարքէն։ Այս հաշուեպահանջութիւնը թէպէտև ըստ ինքեան օրինաւոր է, սակայն տարակոյս չկայ թէ Կ. Պոլսոյ ազգային ժողովոյն ձեռնահասութենէ վեր է, հետևաբար տէր Եսայի Ս. Պատրիարքը կրնայ պահանջել որ բոլոր ազգէն՝ այսինքն ո՛չ միայն Թուրքիոյ գաւառական երեսփոխաններէն, այլև Ռուսիոյ, Պարսկաստանի և Հնդկաստանի Հայ ժողովրդոց երեսփոխաններէն բաղկացեալ ընդհանուր ժողով մի գումարուի, և անոր միայն պարտական է Երուսաղէմայ վանուց հաշիւները տալ. քանզի այս մեծ վանքը ընդհանուր ազգին կըվերաբերի և անոր նուէրներովը պայծառացած է մինչև ցայսօր, և ինչպէս յայտնի է՝ տակաւին շատ ժամանակ չէ որ Երուսաղէմայ նուիրակը 1000 լիրայէն աւելի սակ բերաւ 'ի Հնդկաստանէ։ Արդ իրաց այս վիճակին մէջ, ամենա. տէր Եսայի Պատրիարքը ի՞նչպէս կրնայ վստահանալ և հաշիւ տալ Կ. Պոլսոյ ազգային ժողովոյն, որ ո՛չ միայն զընդհանուր ազգը՝ այլև Կ. Պոլսոյ Հայ ժողովուրդն անգամ չներկայացներ. վասնզի ինչպէս վերը ըսինք, անոր անդամները 4—8 կամ 10 քուէով ընտրուած են, մինչդեռ ընտրողաց թիւերը շատ մեծ են։

Կըխնդրեմք ազգին ողջամիտ մասէն որ մեր այս դիտողութիւնները բարեմտութեամբ կարդան, ինչպէս որ մեք ևս խիստ բարեմտութեամբ գրած եմք, և տարակոյս չունիմք թէ իրաւունք պիտի տան մեզ։

—Կ. Պոլսոյ Փունջ լրագիրը՝ յիշեալ մայրաքաղաքին ազգային ժողովոյն երեսնեչորդ նիստին մէջ եղած վիճաբանութիւնները և տնօրէնութիւնները պատմելով՝ դառնապէս կըգանգատի անոր հակասահմանադրական և ապօրինաւոր ընթացքին դէմ և կըյաւելու թէ բռնութիւններ կըգործուին նոյն ժողովոյն մէջ, թէ Սահմանադրութիւնը կանարգուի և ոտնակոխ կըլինի, որուն դէմ կըյուսայ թէ մեծարգոյ հասարակութիւնը պիտի բողոքէ, և կըվերջացնէ իւր յօդուածը ըսելով.

"Տեսնենք ո՞ւր պիտի երթայ այս անկարգութեանց վախճանը։ Շատ իրաւունք ունի Ազգը ըսել այս երեսփոխաններուն թէ՝ քանի որ Սահմանադրութիւնը չէք գործադրեր, դադրած էք դուք մեր երեսփոխաններն ըլլալէ"։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա, 9 Հոկտեմբեր։

Նահանգիս նոր ընդհանուր կառավարիչ վսեմ. Համտի փաշան անցեալ շաբաթ օրը հասաւ 'ի Պոլսոյ և առագաստաւոր նաւ մի վարձու բռնել տալով՝ անոր մէջ կընէ իւր քառասնօրեայ զգուշութիւնը քոլէռայի համար, որ տասը օր որոշեալ է։

—Սաղլի ախտը (չիչէք) ժամանակէ մը 'ի վեր կըտիրէ քաղաքիս քանի մը թաղերուն մէջ և մանաւանդ Հրէից թաղը։ Այս վտանգաւոր հիւանդութեան հարուածէն ազատ մնալու միմիայն ճարը պատուաստըն է, այսինքն աշը. զոր վերստին ընել տալու է։ Բժիշկները կըհաստատեն թէ պատուաստին զօրութիւնը ինը տարի կըդիմանայ տղայոց համար և եօթը տարի չափահաս անձանց համար։

—Յայտնի է թէ Ռուսաց օգոստ. կայսրը՝ Կովկասու իւր ընդարձակ և գեղեցիկ գաւառաց այցելութիւն ընելու ելլելով, մօտեցած է օսմանեան երկրին սահմանագլխոց. ուստի վեհա. Սուլթանը՝ իւր սիրալիր յորդանքը Աղէքսանդր կայսեր մատուցանելու համար, արժան համարեցաւ զՄուշիր Մուստաֆա փաշան՝ որ չորրորդ զօրաբանակին հրամանատար է, յուղարկել 'ի Թիֆլիզ։ Մուստաֆա փաշան իւր հետը կըտանի Օսմանիէ կարգին առաջին աստիճանի ականակաւ շքանշանը, զոր օգոստ. Սուլթանին կողմանէ պիտի նուիրէ բարձրա. Միքայէլ Մեծ—Դուքսին որ Կովկասու նահանգաց փոխարքայ և Աղէքսանդր կայսեր եղբայրն է։

—Յունաց նորընտիր Պատրիարք ամենա. Անթիմոս սրբազանը՝ ըստ սովորութեան, պատիւ ունենալով օգոստա. Սուլթանին ներկայանալու, խիստ մարդասիրաբար ընդունուեցաւ։ Նորին կայսերական Վեհափառութիւնը այս առթիւ հաճեցաւ Մէճիտիէ կարգին առաջին աստիճանի շքանշանը շնորհելու Յունաց ծայրագոյն հովուապետին։

—Ամենապատիւ Խրիմեան Պատրիարքը՝ ընկերութեամբ Եգիպտոսի Առաջնորդ Մեսրովբ եպիսկոպոսին, նմանապէս Նիկոմիդիոյ Առաջնորդ Ներսէս եպիսկոպոսին և ուրիշ քանի մը գլխաւոր վարդապետաց, այցելութեան գնաց 'ի Փէնէր ամենապատիւ տէր Անթիմոս ծերունազարդ Պատրիարքին. յորմէ եղբայրական սիրով ընդունուեցաւ։

—Անգղիոյ դեսպանատան առաջին թարգման մեծ. միստր Բիղանին Յունաց պատրիարքարանը երթալով շնորհաւորեց զնորընտիր Ս. Պատրիարքը 'ի կողմանէ վսեմ. միստր Էլիօթ դեսպանին, ծանուցանելով միանգամայն թէ Նորին Վսեմութիւնը կըցաւի որ անձամբ չկրցաւ գալ 'ի պատճառս իւր անձնական տկարութեանը։ Մի և նոյն նպատակաւ, Գաղղիոյ դեսպանատան առաջին թարգմանն ևս 'ի Փէնէր երթալով շնորհաւորեց զՆորին Սրբազնութիւնը 'ի կողմանէ վսեմ. դեսպան տը Վոկէ կոմսին։

—Թէպէտև Կ. Պոլսոյ մէջ քոլէռայի 2–3 դէպք անցեալ շաբաթ օրը վերստին պատահեցան և երկու դէպք ևս երկուշաբթի օրը տեղի ունեցաւ, բայց և այնպէս տարակոյս չկայ թէ այս հիւանդութիւնը օր ըստ օրէ նուազելու և անհետ ըլլալու վերայ է։

—Վիեննայի Մխիթարեան ուխտին գլխաւոր միաբաններէն արժա. Սիպիլեան Կղէմէս վարդապետը, որ մեր զմիւռնացի ուսումնականաց ծանօթ գիտնական կրօնաւոր մըն է և այժմ 'ի Կ. Պոլիս կըգտնուի, Հասունեան կուսակցութիւնը և պապական աւելորդապաշտութիւնները թող տալով՝ Արևելեան կաթոլիկ Հայոց կողմը անցեր և միացեր է անոնց հետ. որով Վիեննայի Մխիթարեան միաբանութենէն զատուած կըհամարուի։

—Շուրայի Տէվլէթին անդամ Համտի փաշան Պրուսայի կուսակալ կարգեցաւ, փոխանակ Ալի Րիզա փաշային, որուն թնդանօթարանի վերատեսչութիւնը յանձնուեցաւ։

—Զմիւռնայի Լամին Միւխլիս փաշան՝ Դրապիզոնի ընդհանուր կառավարիչ անուանեցաւ։

—Առևտրական գործոց պաշտօնատան խորհրդական (միւշթէշար) վսեմ. Օտեան էֆէնտիին առաջին կարգի Ուլայի աստիճան՝ շնորհուեցաւ 'ի վարձատրութիւն Բարձրագոյն Դրան մատուցած իւր խոհական և հաւատարիմ ծառայութեանց։

—Իբրև գործակալ Ս. Էջմիածնայ Արարատ ամսագրոյն 'ի քաղաքիս, հարկ կըհամարիմք ծանուցանել բաժանորդաց նորին, թէ Մայիս ամսաթերթէն 'ի զատ՝ մինչև ցայսօր ուրիշ թիւ չհասաւ մեզ, թէև արդէն չորս ամիս անցած է։

—Օգոստափառ Սուլթանը հաճեցաւ Մէճիտիէ կարգին առաջին աստիճանի շքանշանաւ պատուել զվսեմ. Ահմէտ Վէֆիք էֆէնտին, որուն յանձնուած է տէրութեան մաքսատանց վերատեսչութիւնը։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Ափիոնը քիչ մը հանդարտութեան մէջ է, և այս շաբթու միայն 25 կողով վաճառեցաւ 139էն 145 ղուրուշի չէքին, ըստ տեսակին։

Բամպակը կուզուի՝ Լիվրփուլէն հասած յաջող լրոյ պատճառաւ և գները բարձրացած են։ Սօպուճան վաճառեցաւ 465–483 ղուրուշի, Քրքաղաճը 450–465ի և Ատանան 422–435ի կենդինարը։

Քէօքպօյան ևս դիւրավաճառ է 280էն մինչև 330ի կենդինարը, ապրանքին լաւութեանը համեմատ։

Ճէհրին դիւրավաճառ է 24–26 ղուրուշի օխան ըստ տեսակին։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Մօսիւ Ֆրանսուա Կրանիէ վարպետ ատամնագործը՝ որ հայերէն լաւ կըխօսի, կըգրէ եւ Հայոց բաղը կըբնակի իւր ընտանեօքը, իմաց կուտայ թէ շատ դիւրութեամբ կըքաշէ հանուելու ակռաները եւ անոնց տեղ արուեստական պատուական ակռաներ կըդնէ։ Բաց յայսմանէ փտած ակռաները կըլեցնէ ոսկիով եւ ուրիշ տեսակ բաղկացութիւնով (քօնբօզիսիօն) ըստ անգղիական եւ ամերիկեան դրութեան. նմանապէս սեւցած ակռաները կըճերմկցնէ, եւ բերանի ուրիշ ամէն տեսակ հիւանդութիւնները կըբժշկէ։ Մօսիւ Ֆ. Կրանիէն՝ որ պարկեշտ եւ խոհեմ երիտասարդ մըն է, կըխոստանայ սյս ծառայութիւնները մատուցանել յարգոյ Հայ հասարակութեան՝ չափաւոր գիներով։

Մեծ շտեմարան տեսակ տեսակ բուրդերու՝ բանելու համար, որոնք նոր հասած են Եւրոպայէն եւ խիստ չափաւոր գիներով կըծախուին։ Այս շտեմարանը կըգտնուի Ֆրանկաց թաղը Լազարիստ կրօնաւորաց եկեղեցւոյն անցքին մէջ։

ՀԻՒԱՆԴԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

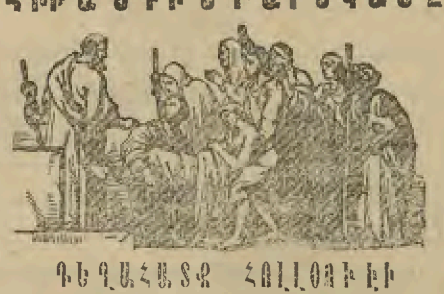

ԴԵՂԱՀԱՏՔ ՀՈԼԼՈՎԱՅԻ

ՋՂԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՔ

Մարդոյս ջղային դրութեան (սիսթէմ) շատ յոգնած ըլլալը ոսկալի ախտ մըն է և ջիղերուն ամենափոքրիկ շարժումը կամ դըրգռութիւնը վշտալի է յոյժ. վասն զի մեր գանելու է անոր դեղը։ — Միակ դեղը այս է. քիչ խմէ գինի, գարեջուր, և ոգելից ըմպելիք. և աւելի աղէկ կըլլայ որ բոլորովին հեռանաս անոնցմէ, և ամենևին չխմես. նմանապէս խահվէ մի խմեր, և անոր տեղ թեթև թէյով (չայ) գոհ եղիր։ Կարելի եղածին չափ մաքուր օդ ծծէ ամեն գիշեր իմ դեղահատերէս երեք կամ չորս հատ կուլ է շատ մի կեր և համեմունքէ (պահար) հեռի կեցիր։ Եթէ սյս օգտակար կանոնները ճշդութեամբ 'ի գործ դնելու ըլլաս միայն շուտով պիտի հանգստանաս, մարմինդ առողջ պիտի ըլլայ և պիտի մոռնաս թէ ջղաց շարժումն ունեցար։

ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՔ ԵՐԻԿԱՄԱՆՑ

Այս գործարանաց վերաբերեալ ամեն հիւանդութեանց մէջ, թէ կըկղանքը չափէն աւելի ջրալից կըլլան կամ բաւական չեն ըլլար, թէ բարը կամ աւազը երիկամանց կըհանին կամ թէ անոնց մէջ ցաւեր կըզգաս մէջքին համապատասխանած մասը։ Այս ամեն հիւանդութեանց ժամանակը պէտք է Հոլլօուէի դեղահատերը առնել, տալով հրահանգաց համեմատ և անոր օծանելիովը շփել երիկամանց վարի կողմը անկողին մտնելու ժամանակը։ Այս դարմանը անմիջական օգնութիւն մի պիտի մատուցանէ, այնինչ ուրիշ դեղերը զուր տեղը գործածուած պիտի ըլլան։

ՍՏԱՄՈՔՍԻ ԱՒՐՈՒԻԼԸ

Ո՛ր և է դեղ մի չկրնար ստամոքսի զօրութիւնը նորոգել և աղէկցնել զայն շուտով՝ ինչպէս այս դեղահատերը որոնք անբարեխառնութենէ կամ վատթար կերակուրէ պատճառուած բոլոր թըլթկութիւնը ու կիլանքն և կը հանեն 'ի լեարդէն (ճիկէր), որուն գործողութիւնը կըկարգադրեն. ջիղերու սաստիկ ձգման (սփազմ) դէպքերու մէջ զարմանալի ներգործութիւն մի ունի և լեարդի ու ստամոքսի ամեն անկարգութիւնները միշտ կըբժշկէ։

ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ ԹՈՔԱՌԱՑԻՑ (ճիկէր) ՀԱԶ ԵՒ ՀԱՐԲՈՒԽ

Շնչառութեան վերաբերեալ գործարանաց հիւանդութիւնը ամեն ախտէն աւելի յաճախ կըպատահի և երբեմն աւելի վտանգաւոր է։ Անոնց գործողութեանց անկարգ ընթացքին առաջին նըշան երբ կըտեսնես միշտ կարգադրուելու Հոլլօուէի հաշակաւոր դեղահատերով միջոցաւ։ Անոնք շուտով կըդարմանեն արեան ո՛ր և է ստաժամանակեայ անշարժութիւնը, կըթեթևցնեն խցուած շնչերակները, կըբարեխառնեն շնչառութեան սաստիկ արագութիւնը և կարողութիւն կուտան շնչափողին ու թոքերուն դիւրութեամբ ու կանոնաւորապէս գործելու։ Այս դեղահատերը՝ իրենց մաքրողական նորութեամբը կըսրբեն արիւնը ամեն աղտեղութիւններէ, և այն եղանակաւ կըզօրացնեն դրութիւնը (սիսթէմ) ընդդէմ ծխրտական ախտի, շնչարգելութեան, և ուրիշ թոքային տկարութեանց։

ՏԿԱՐԱՑԵԱԼ ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԲԱՂԿԱՑՈՒԹԻՒՆՔ

Տկարութեան, թուլութեան և ջղայնութեան դէպքերու մէջ, որոնք ո՛ր և է բնական կամ դերբնական չափազանցութենէ յառաջ եկած են, այս դեղահատից այլայլիչ և նորոգիչ ներգործութիւնը մեծապէս օգտակար է. քանզի մարսողութիւնը կըվերահաստատէ, մարմնոյն ամեն հիւթոց թափումը կըկանոնաւորէ, ջղային դրութիւնը կըզօրացնէ, հիւանդին միտքը կըյորդորէ և գերջապէս առողջութիւնը ձեռք կըբերէ։

Հոլլօուէի դեղահատերը ամենէն օգտակար դեղերն են հետևեալ հիւանդութեանց համար։

Շնչարգելութիւն,	Յօդացաւութիւն,	Թարացաւութիւն,
Մախճային ախտք,	Տեսատեսութիւն,	Ցաւք արմկանի,
Խիթ (ղօլնճ),	Ջրգողութիւն,	Միզարգելութիւն,
Հարբուխ,	Անմարսողութիւնք,	Բորբոքումն,
Ծիւրական ախտ,	Դալուկն,	Ախտք ընդերաց,
Թանչ (տէրտել),	Բարախիւն սրտի,	Անկանոնութիւնք կանանց,
Խոյլ պարանոցի,	Քար կամ խիճ միզանոցի,	
Վերնատութիւն,		Մոլթային հիւանդութիւնք,
Լերդի հիւանդութիւնք	Գլխացաւութիւն,	
Փորացաւ,	Ախրղխեան ախտք,	Խցողութիւնք։

Խմբագիր—տէր լրագրոյս,
Ղուկաս Գ. Պալթազարեան։

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ